

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 5 november 2025

Mål nr
B 2043-24

PARTER

Klagande

C.L.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat M.S.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Tjänstefel

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Övre Norrlands dom 2024-02-16 i mål B 614-23

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

C.L. har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Den 9 augusti 2022 tjänstgjorde C.L. som patrullerande polis i Piteå. Han genomförde då ett förföljande med motorcykel av en person som framförde en trimmad moped. Förföljandet ägde rum i centrala Piteå på gator och gångbanor, över parkeringsplatser samt genom villaträdgårdar.
2. C.L. åtalades för tjänstefel. Enligt gärningsbeskrivningen hade han genom förföljandet uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att sådana synnerliga skäl som enligt polisens föreskrifter och polislagen krävs för att få genomföra ett förföljande inte förelegat under något skede av färden.
3. Tingsrätten ansåg att C.L. genom förföljandet av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften, men bedömde att gärningen var ringa och ogillade därför åtalet. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och dömt C.L. för tjänstefel till dagsböter. Till skillnad från tingsrätten har hovrätten inte ansett att gärningen har varit att bedöma som ringa.

Allmänt om tjänstefel

4. Enligt 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling

eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, ska inte dömas till ansvar.

5. Bestämmelsen om tjänstefel innebär att ett faktiskt handlande i en viss situation ska ställas mot vad som skulle ha varit ett godtagbart handlande i situationen. Ansvar förutsätter att det faktiska handlandet avviker från det som borde ha iakttagits på ett sådant sätt att tjänstemannen därigenom har åsidosatt vad som gäller för uppgiften. Bedömningen av om ett åsidosättande har skett ska göras med utgångspunkt från sådana regler bland annat i lag och myndighetsföreskrifter som mer konkret tar sikte på hur en uppgift ska utföras. (Jfr prop. 1988/89:113 s. 24 och ”Polishunden” NJA 2017 s. 491 p. 11 och 12.)

6. I fråga om tjänstefel gäller att gärningsmannen ska ha haft uppsåt till eller varit oaktsam i förhållande till åsidosättandet av vad som gäller för uppgiften. För att oaktsamhet ska föreligga krävs antingen att han eller hon har insett att det har funnit en risk för att handlandet inte var godtagbart, eller att det har funnits något som han eller hon hade kunnat göra för att komma till insikt om att handlandet inte var godtagbart samt att detta var något som han eller hon borde ha gjort. Allmänt sett gäller att ju mer ingripande en åtgärd är för den enskilde, desto mindre krävs för att tjänstemannens åsidosättande ska anses vara oaktsamt. Detta får sedan vägas mot omständigheter som hänför sig till den berörde tjänstemannen personligen, exempelvis vilken kunnighet, utbildning och erfarenhet som han eller hon har haft. Det kan också ha betydelse om tjänstemannen har handlat under press. (Jfr ”Polishunden” p. 13 och 14.)

Ringa gärningar

7. Av 20 kap. 1 § första stycket följer alltså att gärningar som är att anse som ringa tjänstefel är straffria. Syftet är att undanta gärningar som inte är så klandervärda att de bör föranleda straffrättsligt ansvar. Vid bedömningen av om en gärning är ringa är flera omständigheter relevanta, bland annat den åsidosatta handlingsnormens betydelse, vilket mått av självständiga befogenheter gärningsmannen haft i förhållande till myndighetsutövningen, om skada uppstått till följd av gärningen eller mer påtaglig risk för skada eller olägenhet förelegat, graden av oaktsamhet samt verksamhetens art. Bedömningen ska ske nyanserat och med beaktande av samtliga omständigheter. (Jfr a. prop. s. 24 f. samt ”Polishunden” p. 15.)

En polismans befogenhet att genomföra förföljande av motorfordon

8. Av 8 § polislagen (1984:387) följer att en polisman som verkställer en tjänsteuppgift ska iaktta vad som föreskrivs i lag eller annan författning och ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Måste tvång tillgripas, ska det ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås.

9. En polisman får enligt 22 § stoppa ett fordon bland annat om det finns anledning att anta att någon som färdas i fordonet har gjort sig skyldig till brott. Våld får användas i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt (se 10 § första stycket 5).

10. Polismyndigheten har meddelat föreskrifter och allmänna råd om vilka hjälpmedel som får användas för att stoppa fordon enligt 10 § första stycket 5 polislagen (se FAP 104-1, Polismyndighetens författningssamling PMFS 2016:10). Föreskrifterna avser inte endast de hjälpmedel som får användas för att stoppa fordon, utan även under vilka förutsättningar vissa uppräknade åtgärder – förföljande, stängning och prejning – får användas.

11. Förföljande definieras som ”Körning med ett polisfordon efter ett flyende fordon i syfte att stoppa den flyendes fortsatta färd eller att ta reda på vart den flyende tar vägen” (se 6 § FAP 104-1).

12. Ett förföljande av tvåhjuliga motorfordon och motorfordon som saknar skyddande kaross får ske endast om det föreligger synnerliga skäl (9 § FAP 104-1). Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att synnerliga skäl kan föreligga om den flyende flyr efter att ha begått, eller är på väg att begå, ett grovt brott eller på annat sätt visat sig särskilt farlig för andra människors liv eller hälsa. Enligt 9 § ska särskild försiktighet iakttas vid ett sådant förföljande med hänsyn till förarens och eventuella passagerares oskyddade läge.

13. Av de allmänna råden följer att begreppet grovt brott relaterar till den flyendes farlighet för andra människors liv eller hälsa. Det är alltså inte tillräckligt att den flyende kan misstänkas ha begått ett brott som kan rubriceras som grovt; brottet måste till sin karaktär vara sådant att den misstänkte är att bedöma som särskilt farlig.

14. Att betydande restriktivitet gäller i fråga om förföljande av fordon kan motiveras utifrån de förhöjda riskerna för personskada som förföljandet medför. Erfarenhetsmässigt leder ett sådant till en hög stressnivå hos föraren av det förföljda fordonet, vilket kan medföra att han eller hon bortser från de trafikfaror som en fortsatt färd i hög fart ger upphov till (jfr JO:s ämbetsberättelse 1990/91 s. 70). Risker för att föraren eller en eventuell passagerare kommer till skada ökar ytterligare om de inte är omgivna av en skyddande kaross.

Bedömningen i detta fall

15. Av utredningen framgår att C.L. hade fått information om att en moped som hade beskrivits på visst sätt hade framförts, bland annat utanför

polishuset, på ett ordningsstörande sätt. I samband med att han patrullerade med bil i centrala Piteå iakttog han en moped som stämde med beskrivningen. Föraren lät sig dock inte stoppas och kontrolleras av C.L.

16. C.L. har uppgett att han misstänkte att mopeden var trimmad och att föraren gjorde sig skyldig till olovlig körning som var att rubricera som grov. För att kunna stoppa föraren återvände han till polishuset och bytte fordon till motorcykel. Han fick därefter på nytt syn på mopeden och påbörjade ett förföljande som kom att fortsätta under cirka tre minuter. Förföljandet dokumenterades med hjälmkamera.

17. Straffskalan för grov olovlig körning sträcker sig från böter till fängelse i högst sex månader (se 3 § lag, 1951:649, om straff för vissa trafikbrott). Brottet är inte av sådan karaktär att ett misstänkt fall kan utgöra synnerliga skäl för att inleda förföljelse av ett tvåhjuligt motorfordon (se p. 12 och 13). Inte heller i övrigt har sådana skäl förelegat. Genom att ändå inleda och fortsätta förföljandet har C.L. i sin myndighetsutövning åsidosatt vad som gällde för uppgiften.

18. C.L. har hävdatt att han inte kände till den aktuella lydelsen av polismyndighetens föreskrift, eftersom denna hade förändrats under den tid som han hade varit borta från polisyrket. Av utredningen framgår dock att han har genomgått utbildning för att bli MC-förare inom polisen. Genom denna måste han ha fått klart för sig att särskilda regler gäller för förföljande av motorfordon och under alla förhållanden borde han ha förstått att grov olovlig körning inte är ett sådant brott som motiverar ett förföljande av en moped. Han har följaktligen av oaktsamhet åsidosatt vad som gällde för uppgiften.

19. Vid bedömningen av om gärningen är att bedöma som ringa bör beaktas att den bestämmelse som har åsidosatts syftar till att minska risken för personskada och är av stor betydelse som norm för en korrekt

myndighetsutövning. Dokumentationen av förföljandet visar också att detta innefattade ett antal potentiellt trafikfarliga situationer och att påtaglig risk för en olycka därigenom uppkommit. Mot denna bakgrund kan gärningen inte bedömas som ringa.

20. C.L. ska därmed dömas för tjänstefel. Den av hovrätten utdömda påföljden framstår som väl avvägd.

21. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Petter Asp (tillägg), Eric M. Runesson, Anders Perklev (referent) och Margareta Brattström.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Norah Lind.

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitierådet Petter Asp tillägger för egen del följande.

1. I målet har den tilltalade invänt bland annat att han inte känt till den nya lydelsen av de föreskrifter som gäller för förföljande och hävdar att han befunnit sig i straffrättsvillfarelse (jfr 24 kap. 9 § brottsbalken).

Invändningen har kort avfärdats av såväl tingsrätten som hovrätten. Högsta domstolen har inte bedömt invändningen som relevant för ansvarsfrågan.

2. I anledning av detta finns skäl att något beröra frågan om straffrättsvillfarelse i sådana situationer där det – i något avseende – fordras uppsåt eller, i förekommande fall, oaktsamhet inte bara i relation till de faktiska omständigheter som domstolen lägger till grund för bedömningen att ett visst rekvisit är uppfyllt, utan också till ”det rättsliga” (den rättsliga kvalifikationen). Exempel på sådana fall är:

– att det vid stöld fordras uppsåt i förhållande till att det stulna ”tillhör annan” (vilket innebär att felaktig tro¹ om äganderätten blir uppsåtsrelevant, jfr t.ex. NJA 1991 s. 117),

– att det vid olovlig körning krävs uppsåt i förhållande till att fordonet förts utan att föraren var berättigad till det (vilket innebär att felaktig tro om att det körkort man har är giltigt i Sverige blir uppsåtsrelevant, jfr t.ex. ”Det afghanska körkortet” NJA 2019 s. 721), och

¹ Jag talar här för enkelhets skull om felaktig tro, men man får ha med sig att saken kan vara mer komplicerad än så, t.ex. i fall där någon varken trott eller inte trott något visst (och då frågan om likgiltighetsuppsåt alltså kan aktualiseras).

– att det vid tjänstefel krävs uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till att gärningen innebär ett åsidosättande av vad som gäller för uppgiften (vilket innebär att felaktig tro om vad som gäller för uppgiften – t.ex. beroende på en missuppfattning om vad bakomliggande normer innebär – blir relevant för bedömningen av uppsåt respektive oaktsamhet).²

3. När det på detta sätt krävs uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till ”det rättsliga” i ett visst avseende blir frågan om straffrättsvillfarelse i just detta avseende irrelevant. Det sagda kan enklast påvisas på följande sätt.

4. Om endast uppsåt är kriminaliserat, och det på nyss nämnda sätt i någon del fordras täckning också av det rättsliga, kommer en felaktig tro i detta avseende att innebära att det föreligger uppsåtsbrist. Om så är fallet ska den tilltalade frikännas redan på den grunden; frågan om straffrättsvillfarelse enligt 24 kap. 9 § aktualiseras då aldrig. Och föreligger uppsåt i nyss nämnda avseende kan den tilltalade inte befinna sig i straffrättsvillfarelse i den delen, i vart fall inte i en uppenbart ursäktlig sådan.

5. Om såväl uppsåt som oaktsamhet är kriminaliserat kommer en felaktig tro gällande ”det rättsliga” på samma sätt att innebära att det föreligger uppsåtsbrist, men ansvar kan ju i ett sådant fall aktualiseras om den felaktiga tron varit oaktsam. Om den felaktiga tron i en sådan situation *inte* är oaktsam ska den tilltalade frikännas på grund av att det inte

² Det kan i sammanhanget noteras att det brukar sägas att polisens villfarelser om laga befogenhet är ytterligare ett exempel på när villfarelser om något rättsligt ska behandlas som uppsåtsbrist också i andra fall än när det är fråga om tjänstefel (t.ex. om en polisman trott sig ha rätt att frihetsberöva någon).

föreligger vare sig uppsåt eller oaktsamhet; frågan om straffrättsvillfarelse aktualiseras då aldrig i dessa delar.

6. Om det i stället förhåller sig så att den felaktiga tron är oaktsam kan man visserligen säga att 24 kap. 9 § kommer i spel som ytterligare en bestämmelse som skulle kunna leda till en frikännande dom, men då är det å andra sidan uteslutet att villfarelsen i den delen skulle kunna anses vara ”uppenbart ursäktlig” i den mening som avses i 24 kap. 9 §.

Aktsamhetskraven i den paragrafen är ju betydligt strängare än de som tillämpas när det ska bedömas om en gärning är oaktsam (enligt 24 kap. 9 § krävs inte bara aktsamhet utan påtaglig aktsamhet). Om den tilltalade har bedömts vara oaktsam i förhållande till det rättsliga förhållande som ska vara täckt med uppsåt eller oaktsamhet är det med andra ord uteslutet att hens felaktiga tro om detta förhållande skulle kunna vara uppenbart ursäktlig.

7. Till det sagda bör fogas det tillägget att den tilltalade kan befinna sig i straffrättsvillfarelse *i något annat avseende* än i de delar där uppsåtet eller oaktsamheten ska täcka det rättsliga. Exempelvis kan någon vid stöld invända dels att hen inte förstod att saken inte tillhörde hen själv, dels att hen trodde att det relativt obetydliga värdet på det stulna – vilket hen i och för sig kände till – innebar att skada i stöldparagrafens mening inte kunde anses föreligga. Vad gäller invändningen om att hen inte förstod att saken tillhörde någon annan kommer 24 kap. 9 § i enlighet med vad som ovan sagts inte att aktualiseras, men invändningen om skaderekvisitet behöver – förutsatt att det föreligger uppsåtstäckning i förhållande till att saken har ett värde – prövas mot bestämmelsen om straffrättsvillfarelse. Frågan blir då om villfarelsen gällande skaderekvisitets innebörd var uppenbart ursäktlig. Ett annat exempel är att någon vid tjänstefel invänder dels att hen inte förstod att hen genom gärningen åsidosatte vad som gäller för uppgiften,

dels att hen inte förstod att tjänstefel är kriminaliserat överhuvudtaget. I den förra delen kommer frågan då att gälla huruvida den tilltalade varit åtminstone oaktsam i förhållande till åsidosättandet (och i enlighet med vad som ovan sagts kommer frågan om straffrättsvillfarelse då inte att aktualiseras); i den senare delen kommer frågan om straffrättsvillfarelse att behöva prövas. (Jfr angående det sagda även ”Vildsvinet” NJA 2016 s. 702 p. 14, där rättsfallshänvisningarna i slutet får förstås så att domstolen i de nämnda fallen hanterat frågan på ett inte helt tillfredsställande sätt, ”Dödsboets vapen” NJA 2019 s. 1041, p. 31 i den skiljaktiga meningen samt Dennis Martinsson, Om straffrättsvillfarelse, Stockholm 2016 s. 403 ff. och Petter Asp, Uppsåt, oaktsamhet och ursäktande omständigheter, Uppsala 2024 s. 154 ff. och 324 ff.)
